

Editorial

■ *Dinu Bălan*

Ideea creării unui supliment literar am avut-o împreună cu poetul Teofil Răchițeanu. Acesta i-a dat numele de Claviaturi – formă încâpătoare de conținuturi (realități). Subsemnatul i-a dat o finanțare clădită pe o rețetă jurnalistică de succes - o revistă școlară de tip magazin intitulată prozaic Pauza Mare într-un tiraj de 300 de exemplare vândute ca pâinea caldă. Redactorul-șef al revistei Excelsior Ilie Rad le-a semnalat anul trecut pe amândouă, ironizând constructiv existența a două reviste de cultură într-un biet orașel cu o populație de nici 10 000 locuitori, precum Huedinul. Eternele începuturi disipate, fără o continuitate solidă! E vorba de revista de cultură și spiritualitate creștină Glasul (director - protopop Dorel Pușcaș) și suplimentul literar al sus-numitei reviste școlare – Claviaturi.

S-a încercat din partea noastră o unire a celor două reviste fără succes însă, din cauza eternelor bariere financiare sau poate a unor, totuși, orgolii provinciale. Dintr-un spirit de comoditate nu se caută neapărat performanța culturală, cât simpla existență a publicației pe un anumit tărâm.

Din păcate, elevii Liceului Teoretic "O. Goga" din Huedin, ca, de altfel, noile generații nu mai gustă literatura decât obligatoriu cea impusă de programele școlare. În acest secol al informatizării masive lipsesc programe structurale din partea ministerului de atragere a tinerilor înspre lectură. Aceștia sunt nevinovați, ei răspunzând la ceea ce li se oferă din partea societății. Dacă se dorește o alfabetizare de conținut (etic, lingvistic - cu exprimări cacofonice și bazate pe anacolut - ilogice și nu, în ultimul rând, comunicațional-informatizarea dându-ți forma și nu conținuturile etice, estetice etc.) consecințele vor fi pe termen lung greu estimabile. În Huedin totuși un anume conservatorism există, elevii încă se bazează pe valorile tradiționale. Nu iubesc atât de mult lectura, din plăcere,

repet!, dar nu înseamnă că nu se exprimă iar aceasta e una jurnalistică (foarte bună și ea!) - revista școlară, în cazul nostru, de tip magazin. Suplimentul literar nu și-a găsit publicul. Era necesară despărțirea suplimentului de revista școlară, incompatibile în vreun fel, decât ca sursă de finanțare.

În anul 2003 au apărut cu inerente greutate patru numere din Claviaturi. Colegiul de redacție este și cel propus acum: Teofil Răchițeanu, Romulus Zaharia, Alexandru Jurcan și eu însumi. Au mai colaborat George Mirea, cunoscutul realizator al emisiunii radiofonice "Oadă limbii române", poetul clujean Marcel Mureșeanu, Ionel Andrașoni, poetul Ignatie Grecu, ieromonah la Mănăstirea Cernica, poetul Ioan Grigore Bălan și Silvia Morar. Formatul A4 și numărul restrâns de pagini - 12 - nu a permis mai mult în acest spațiu încarcerant mai ales pentru articolele lungi. Se impunea, de altfel, mărirea numărului de pagini ori mărirea unui tabloid.

Invitația revistei Tribuna de a apărea sub girul ei e oportună tocmai în nobilul scop de a strânge toate forțele creatoare risipite prin orașele mici precum Huedin, Dej, Turda, Gherla. Doar astfel conjugate, ele se salvează de la o inutilă zbatere provincială și risipire. E de apreciat deschiderea Tribunei spre diversitate ordonată de singura cerință a valorii.

Claviaturi își propune "corespondențe" cu sonori, sugestii unice indiferent de unde ar apărea, inclusiv orașele clujene sus-menționate. Își propune căutarea alterității creatoare. În Huedin sau în Munții Apuseni sau în zborul epistolelor sau pe firul telefonului ori pe net constituim un grup literar legat printr-o inestimabilă prietenie. Vocația e aceasta, iar expresia e acest supliment. Desigur Teofil Răchițeanu și Romulus Zaharia sunt voci inconfundabile în literatura română contemporană. Celelalte nume sunt afirmate (Alexandru Jurcan) ori în devenire. Beneficiind de sprijinul echipei de redactori ai Tribunei se trece astfel de la un oarecare amatorism jurnalistic la o îndelung râvnită profesionalizare. Prin urmare, bune ritmuri și cadențe în, sperăm, pata de culoare a suplimentului literar "Claviaturi".

Claviaturi

Cenacul literar din Huedin

Efulgurații

■ *Teofil Răchițeanu*

Cu dragostea pe dragoste călcând

*O, dragostea, mai sus ca toate-n lume,
De vrei, de nu, se-ncinge-n fiecare.
În floare azi, mîine-n ruini și scrumuri,
Ca iarba în April din nou răsare...*

*Ca jarul care, stins, din nou se-ncinge,
Ca soarele ce, -apus, din nou răsare,
Ucisă azi și mîini din nou trezită,
Ea foc e de cel sfînt ce moarte n-are...*

*Cu dragostea pe dragoste călcînd,
Vieți înfloresc, se sting și iar învie.
Amaruri dulci, dureri, alean, căinți
Te pururi cer, te ard, te dor, te-mbie...*

Dor de Huedin

- lui Marcel Mureșeanu și Constantin Cubleşan -

*Oaspeți de taină-mi astăzi vin -
Din Huedin, din Huedin...*

*Sînt doruri vechi cu cari te-ngîmi
(ca niște prunci se țin de mîini...)
Din anii tineri amîntiri
(ca de minuni stai și te miri...)*

*Și bem. Și-n cămile-amîndouă
Ni se preface vînu-n rouă...*

*E-al sufletului dulce vin -
De Huedin, de Huedin...*

*Și bem, și mult de dor ne frîngem
Și-ncet, pe dinăuntru, plîngem...*

Redactor responsabil:
DINU BĂLAN

Întâlniri cu George Mirea

■ Teofil Răchiteanu

George Mirea crede că sufletul său e vagant, realitate de care sînt pe deplin convins, căutător, strîngător și degustător de frumuseți, el e într-un continuu periplu. Părăsindu-și corpul, el cutreieră vremi, spații, tărîmuri pe care, fizic, nu le-a călcat vreodată. Sufletul meu, vagant și el, l-a întîlnit de nenumărate ori.

În Munții Apusului, deasupra culmilor Vlădești, era, în înaltul văzduhului, un imens nour, în mijlocul lui o dumbrevă, în ea o fîntînă și în ea, în loc de apă obișnuită, rouă. Rouă de Munții Apusului. În chip de pajură, dumnealui se oprise acolo spre a-și potoli setea. Sufletul meu, obosit și el și însetat, era acolo. A fost prima noastră întîlnire. L-am mai întîlnit apoi, de nenumărate ori, în diverse locuri: pe țărmul de mări fără nume, la o vînaoară de zimbri, în suita unor voievozi mușatini, la un concert de tulnice, pe o înaltă culme a Bihoriei, lângă fîntîni de dor și restriște, în aceiași Munți ai Apusului, secundînd îndurerata umbră a Ianului, pe un pisc al Butesei, în chiar clipa unui fantastic răsărit de soare, pe firul Apei

Obîrșiei, într-un neverosimil însingerat amurg de soare, în apropierea Stînei-de-Vale, unde Lăcrimarium, cel mai limpede izvor din lume, își tremură, în răsfațul soarelui, miraculoasele-i unde.

Ultima oară a fost o întîlnire cu totul specială. Eram deasupra acelorași Munți ai Apusului, trei: dumnealui, eu și Geo Bogza. Toate trei sufletele pluteau aripă lângă aripă. Geo Bogza ducea trena. În depărtare, diamantin, strălucea Orionul. În Orion sufletul lui Geo Bogza își avea sediul. Într-acolo ne îndreptam. La Orion, la Orion / cu Geo Bogza-amfitrion! Zborul era fantastic, eterul prin care pluteam era melodios, luminat de nenumărați sori. Zborul nostru, în trei, a continuat mult timp, pînă cînd visul, sfărîmîndu-se, totul a revenit la realitate.

Cu George Mirea nu m-am văzut niciodată față către față. Dumnelui nu e pentru mine un om în carne și oase, ci un spirit, un fel de invizibil organ de simțire, dotat cu antene suprasensibile cu ajutorul cărora detectează ce e frumos, inefabil și inalterabil în realitate și suprarrealitatea lumii acesteia.

La cei 75 de ani ai Domniei Sale, George Mirea rămîne pentru mine pur și simplu un spirit, unul pe care-l iubești și-l cultivi fără să te întrebi de ce. Nu-i urez, cum se obișnuiește în asemenea ocazii, „La mulți ani!”, pentru că spiritul e fără moarte.

“Un câine legat la poarta raiului”

■ Sonia Elvireanu

ALEXANDRU JURCAN
Un câine legat la poarta raiului
Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003

Noua apariție editorială a lui Alexandru Jurcan, volumul liric bilingv *Un câine legat la poarta raiului* (2003) reduce în planul creației drama poetului predestinat, prin însăși vocația sa, solitudinii.

Asociez mental imaginea poetului cu cea a personajului biblic Moise din poemul omonim a lui Alfred de Vigny, amândoi celebri și singuri, striviți de povara gloriei lor solitare. Moise străbate deșertul conducându-și poporul ca ales al lui Dumnezeu „puissant et solitaire”, aureolat de razele asfințitului. Poetul resimte singurătatea celebrității ca pe o condamnare conștient asumată: „Celebru și singur copac uriaș/ Se va usca mîngăiat de asfințit”

Visul poetic singularizează alesul ce își asumă destinul, însă natura umană se zbate în propria-i încetușare între două tentații: arta și iubirea. În ultimul ceas luciditatea introspectivă are sentimentul vidului existențial, marcat obsesiv de absența iubirii sacrificate, însă sublimată în visul creator.

Senectutea înțelegeaptă și lucida înțelegere, durerea sacrificiului convertit în scriitură, însă sufletul rănit de neîmplinirea iubirii își urlă singurătatea: „Am ajuns acolo unde am vrut/ liniștea linge rănile/ singurătatea devine miresă/ castelul răvniat de departe/ e doar mormânt ce apasă”.

Timpul devine amintire, absență, singurătate, moarte. Pe această traiectorie încercarea de renaștere afectivă se operează în două direcții: a) reînnoirea spre universul afectiv al copilăriei într-un spațiu singular – satul natal; b) salvarea visului de iubire devenit amintire. Ambele căi sunt închise.

În spațiul sacralizat al copilăriei imaginea mamei e luminată de dăruire și sacrificiu. Întîlnirea

nu mai e posibilă decît în imaginar. Confruntarea cu satul decăzut din condiția sa mitică readuce senzația vidului existențial și ucide iluzia: „Tu nu mai ai LOC/ satul se refugiază pe retina-mi moartă”.

La polul opus deznădejdiei și speranța în iubire, coliba în care aștepta „frînt de dor să vină iubirea că se-adape”. Poetul devine pod peste lume spre visul de iubire frînt în dimineața despărțirii: „Podul din mine te cheamă/ te aluneacă peste apele grele”.

Așteptarea se prefăce în stîncă, detașare, uitare, însă setea de real din străfundurile eului străfulgeră conștiința, iar durerea absenței devine cântec. „Nu mi-e dor de tine” se rostește constructiv de la negare la recunoaștere, într-un joc succesiv de nuanțări, de la discursul exclamativ, aservit, la cel interogativ al unui laitmotiv: „și nu mi-e dor de tine!/ și nu mi-e dor de tine./ și nu mi-e dor de tine.../ și nu mi-e dor de tine?”

Alteori mâinile întinse a ruga implorare devin „lumina iubirii din suflet” într-o încercare de salvare a sentimentului de o lume decadentă, indiferentă și nimicitoare. Iubirea e forma de supraviețuire la fel ca actual creator, regăsire. Iubirea autentică e în trecut, iar trecutul devine vis pentru un prezent în declin. Între speranță și deznădejde, chiar iubirea căzută în banal, „răbufnire de plictiseală”, tinde spre sublimare.

Visul sfărîmat în clipa despărțirii revine obsesiv în memorie „Dimineața în care ne-am despărțit/ bucăți de vise/ atârnav prin copaci/ cu lacrimi de stele în ochi/ numai tu atât de departe”. Când lumina iubirii se stînge și așteptarea e zădărnice „blînda și apriga” lumină a visului creator consolează temporar de amarul singurătății, iar dragostea e „iubire neagră, un icnet de ură și resentiment” (*Apriga lumină*).

Universul sentimental al poetului se prefăce într-un alt Pompei carbonizat, agonizant, în care „trupul mort al iubirii” mai poartă urmele neliniști-

lor, spaimelor, speranței. Poetul, un nou Oedip, e ghid viu în lumea amintirilor. (*Un alt Pompei*)

Timpul e axa prefacerii individului. Trecutul e chemare-trăire-vis; prezentul cădere-rană-absență-declin-singurătate; viitorul deșert-închidere: „Cum să te scot/ din fântâna trecutului/ cînd mie viitorul mi-a turnat nisip/ în ferestrele dintre oase”. (*Ferestrele dintre oase*)

Oglinda reflectă devenirea în timp și relevă dublul poetului. E conștiința lucidă ce nu amăgește. Ea răsfrînge multiplele fațete ale poetului, măștile succesive. Însă dincolo de mască, autenticul, sensibilul, eternul îndrăgostit, se salvează mereu prin iubire. Visele fărîmitate se reclădesc în oglinda lacului din abisul căruia se ivește magicul nufăr, pur triumfător. Poetul e Narcis vrăjit de frumusețea iubirii.

La capătul drumului creator e arta, celebritatea, singurătatea. La polul opus e lumea, iubirea. Spectrul halucinant al singurătății dezchilbrează afectiv. Poetul se simte deopotrivă respins de paradisul copilăriei și al iubirii. În universul pierdut al copilăriei nu mai poate accede. Iluzia renașterii moare cînd se simte respins: „Văzut-am deodată la poarta raiului/ un câine legat/ Dincolo de poartă era mama/ ținîndu-mă de mînă pe mine copil/ am vrut să mă ating/ căinele a lătrat/ m-am retras în subterană, umil” (*Un câine legat la poarta raiului*)

Visul de iubire chiar frînt nu anulează speranța: „încă te mai caut/ sub cortul acela de ger”. Amintirea ia forma supraviețuirii. Un remember permanentizat într-o imagine a absenței. Vidul, singurătatea, celebrează o nouă prezență, imaterială, depărtată, născută din durerea amintirii: bustul compus din scrisori ca idol împotriva timpului. Timpul învinge, disperarea ucide. Teama de neant generează ideea de fugă, fuga spre viață: „fugi cît mai ai timp/ pe drumul ce plouă cu soare”.

Reîntoarcerea spre terestru, spre miracolul vieții, e asemenea trezirii lucide din ceasul din urmă. Singur și tragic între cărțile sale, celebru și singur în indiferența lumii, poetul moare strivit de singurătate.

Catrene

■ Teofil Răchiteanu

Precuvîntare

Gînduri, vise, of-uri, lacrimi,
Vrăji, suspine, doruri, patimi,
Din vechi scrinuri adunate –
Celor dragi, aicea, date...

În ce stea, în ce pămînt

Spuneți-mi în care cer
(Ăsta-i marele mister)
În ce stea, în ce pămînt
Sînt azi cei ce nu mai sînt?

Ci doar frunze sîntem, Doamne

Ci doar frunze sîntem, Doamne,
Din copacul care ești,
Risipire-n cele toamne –
Altora ce vin – povești...

Cîte-n cer și pe pămînt

Cîte-n cer și pe pămînt
Dintr-odată nu mai sînt
Fiindcă Lumea-i o Poveste
A celui ce singur este...

Precum muntele-mi de dor

Nimic nu-i ușor sub soare
Ca a păpădiei floare,
Da nici greu în lume nor
Precum muntele-mi de dor...

Viața mea doar cît o clipă

Viața mea doar cît o clipă
Cît o zbatere de-aripă,
Cît o frunză-n vînt, prin toamne,
Pentru ce mi-ai dat-o, Doamne?...

Cum mă datin eu de-un gînd

Clatină-se și-amar plîng
Codri-n vînturi și se frîng
Cum mă datin eu de-un gînd,
Cum tăcerea de-un cuvînt...

Creștea-n mine Amintirea

Creștea-n mine Amintirea
Ca o apă mare, mare
Ale cărei țărni și valuri
Nu mai încăpeau sub soare...

Clopotele Amintirii

Clopotele Amintirii,
Parcă în cerești cetăți,

Cu ecouri lungi, în mine
Clătînînd singurătăți...

Stătea, greu, pe munte norul

Stătea, greu, pe munte norul
Ca în piept la mine dorul,
Ca un gînd de piatră, greu,
Pe fruntea lui Dumnezeu...

Înspre țărni de neodihnă

Pe mări de nimeni știute
Galioanele pluteau, grele-
Înspre țărni de neodihnă,
Oastea gîndurilor mele?...

Lumi se vaietă căzîndu

Greu de-a lui nimicnicie,
Vaieră-se-n mine gîndu,
Cum prin evi uitate, uitate,
Lumi se vaieră căzîndu...

Cade steaua-n mare, plînsă

Cade steaua-n mare, plînsă,
Cade-adînc în mine gîndul
și de-a lui cutremurare
Cade cerul pe pămîntul...

Cădea sufletu-mi din ceru-i

Cădea sufletu-mi din ceru-i
Cum, agonizînd, un soare,
Într-un așfințit de lume,
Cade-n apa mării-amare...

Trecea sufletu-mi, neplînsul

Trecea sufletu-mi, neplînsul,
Printre vămi, spre-o altă lume
Căreia niciînd, niciine
Nu-i știe nici loc, nici nume...

Nesfîrșit misteru-acesta

Cînd venim, venim de unde?
Cînd plecăm, plecăm spre unde?
Nesfîrșit misteru-acesta
Poate-l căneva pătrunde?

Știe el cu ce scop, oare?

Ci, din ceru-i, Ursitorul
A toate cîte-s sub soare,
Cînd vieți și morți împarte,
Știe el cu ce scop, oare?...

Peste Munții-cei-de-Apus

Peste Munții-cei-de-Apus
Soarele, lacrimă, sus
Ca de aur, ca de sînge
Pe cari ochiul meu o plînge...

Steaua-aceea-n ceruri, rea

Steaua-aceea-n ceruri, rea
Răsărea sau apunea?
Parcă-ntr-însa viața mea
Cînd era, cînd nu era...

Precum un șoptit cuvînt

Precum un șoptit cuvînt
Tînguia prin brazi un vînt...
Ci în vîntu-acela eu
Convorbeară cu Dumnezeu...

Și stelele-n naltul lor

Și stelele-n naltul lor
Mintuie-se de-adînc dor
Și ca mine visuri țes
Fără noimă și-nșeles...

Și în stele e iubire

Și în stele e iubire
Și de dor nemărginire
Și de-o jale neagră pier
În fîntîni adînci de cer...

Mai înalt decît nesomnul

Mai înalt decît nesomnul
Codrului bătut de vînt,
Decît pînă-n cer tăcerea
Înjunghiată de-un cuvînt...

Prin a cerului pustie

Prin a cerului pustie
Te cat, Doamne, de-o vecie
Da mi-i drumul greu și lung...
Putea-voi, cîndva s-ajung?...

Într-un gînd al meu greu foarte

Într-un gînd al meu greu foarte
Dumnezeu își cerea moarte
și Moartea se jeluia
Că prea-i grea veșnicia...

Efulgurînd, efulgurînd

Efulgurînd, efulgurînd
Cu cîte-un dor, cu cîte-un gînd,
Cu cîte-un nor, cu cîte-o stea,
Cu sufletul, cu viața mea...

Notă

Cartea Reminiscențelor este ultima carte a lui Teofil Răchiteanu, gata pentru tipar; ea cuprinde numai catrene – în jur de 300 la număr – din care publicăm, în premieră, în "Claviaturi".

Teofil Răchiteanu sau puterea incantației

■ *Dinu Bălan*

O pșunea de exil al poetului Teofil Răchiteanu nu este una întâmplătoare, ci îi germinase îndelung în adîncul sufletului și când vremea s-a copt, ea a ieșit la suprafața vieții. Această opțiune (voluntară, așadar) o putem încadra într-o formulă rilkeană. Poetul "părăsit pe munții din suflet" poate vedea, de la această altitudine-solititudine, dincolo de aparență. Aici sufletul lui corespunde prin simțuri și tonuri cu lumea pe care, apropiind-o, o preschimbă într-o lume interioară independentă, pentru sine. Prin son (cuvînt) lucrurile, cu sufletul lor propriu, se îmbrățează tainic. Iar gravitatea (greutatea lucrurilor) se poate descria doar în singurătate (vezi M.R.Rilke, Scrisori către un tânăr poet, Ed. Facla, Timișoara, 1997, p. 49). Or, opțiunea lui Teofil Răchiteanu e, din prisma acestei concepții, o artă poetică *sui generis*. Particularitatea ei este una existențială.

Ca un alchimist, în contra curentelor poetice contemporane, poetul îi redă poeziei sevele ei originale. După cum reiese din substanța acestui volum de autor (antologia "Efulgurații", Editura Sedan, 2002, Cluj-Napoca) Teofil Răchiteanu topește în ea lecturi adânci, îndelung asimilate, esențe numai de el, într-un mod aparte, descoperite. Prin exil, ca artă poetică, mizează pe o originalitate de fond care constă în retrairi mai mult sau mai puțin profunde și mai ales pe nuanță. Chiar dacă reia teme, motive, sonuri, cadențe ușor descifrabile, le personalizează, le umple cu conținuturi proprii sufletușei. Universul său astfel amalgamat și trăitor de nouă și veche poezie, în același timp, e unic, deși drapat, ca la teatru, de veșminte stilistice străine, dar spectacolul poetic e unul nou. Ar fi de prisos să facem un inventar al influențelor altor poeți, fiindcă, după o rețetă clasică, odată asimilate, ele devin proprii prin reconstrucția unui alt univers, propriu. Că această lume, alcătuire poetică, nu are complexitatea, amplitudinea, forța imagistică a modelelor (de ex. Eminescu) este evident.

Spectaculozitatea ideatică a gândirii poetice din poezia lui Teofil Răchiteanu e puțin exuberantă. Poetul dă credit Sentimentului pur, care nu poate suferi intelectualizarea pentru că astfel poezia ade-vărată încetează (vezi Matei Călinescu, "Conceptul modern de poezie", ed. Eminescu, 1972). Conștient că arabescurile rațiunii, oricît de spectaculoase ar fi, seacă izvoarele poeziei (vezi cazul poetului Ioan Alexandru, din partea a II-a a creației, după perioada de filozofie heideggeriană), poetul mizează pe son, ritm, sugestie, imagine, incantație și repetiție, toate sub imperiul Sentimentului.

Gîndirea sa este una "plutonice", plonjînd fascinat în abisurile creației lui Eminescu relevate de

I.Negoitescu în "Poezia lui Eminescu" precum și în cele ale poezilor romantici (vezi Albert Béguin, "Sufletul romantic și visul"-lectură pentru care Teofil Răchiteanu făcuse un cult, ca și pentru Eminescu, de altfel). Toată această gândire devine, în cazul nostru, una elegiacă (la Blaga magică), melancolia-tristețea devenind izvorul lumii, sădind-o cu vaer. Ideea schopenhaueriană cum că viața e suferință care poate fi sublimată prin artă e limpede. Dar modalitățile de realizare sunt proaspete, originale, ce trădează talentul unui poet autentic. Mai înții, tema iubirii – "un dor greu ca pămîntul" (p.155), "o oră tînără în cer"(p.256), dragostea "boală grea", inițial cu ritmuri parcă desprinse din "Cîntarea cîntărilor", cu o solaritate coșbuciană în plenitudinea acestui sentiment, cu un senzualism sublimat (p.256). Dar, apoi, poetul tratează această temă, prin motivul trecerii timpului, "fiara care scurcă sufletul", motiv care cheamă altă puzderie de motive, submotive, sonuri de densă circulație prin vinele versului. Tiparele folclorice, incantațiile și repetițiile, bocetele potențază totul. Racla, golurile care se înlocuiesc unele pe altele (trimiteri la pluralitatea lumilor ce izvorăsc și mor, din Eminescu și Kant), cimitirul, "zeul care se tînguie-n piept și moare", noiembrie cu neguri, înserarea, toate lucrurile "desfrunzite" de "marea trecere" (vezi L.Bлага) cu toată gama de motive: frunză, nor, umbră înaltă, vînătorul baladesc. Motivul cornului e revitalizat căci el adună, prin cîntecul lui, doruri, gînduri și tristețe (p. 133), citeodată moarte, "toată umbra orei". Plînsul însă, izvorul, "clopotel plîns în amintire", revolta care cuprinde o oarecare incantație împotriva trecerii iubirii (p.286), ochiul în care "un astru moare", rugăciunile sunt mijloace de izbăvire. Sublimul e redat prin "roua care plînge din cer", de "crinul o clipă deschis" (p. 265), de ninsoarea multă. Dar, forța poetică din această operă este cea "neiu-bire" care ocupă spații uriașe ("O, tu, ce putrezești în neiu-bire", p. 94), căci pe oceanul ființei, fericirea e o clipă "suspendată în Univers" (Eminescu), o biată clipă. Această redimensionare plutonică a sentimentului dragostei e originalitatea poeziei lui Teofil Răchiteanu, chiar dacă s-ar putea interpreta ca o variație, nuanță, pe fondul gândirii eminesciene, dar poeziile de dragoste ale lui Eminescu sunt neptunice, în terminologia aceluiși Negoitescu. De aici începe poezia poetului din Apuseni. O perpetuă tînguire, "vremea care stă din mers", o lume ieșită din firesc, nefuncțională aparent ("dureri care nu dor", "moarte care a uitat să moară") constituie, de fapt, o lume suspendată în visul poetului (vezi și p. 189). "Tot Universul e un

vâl de plîns", paloarea coboară din cer, "cineva din ceruri suse visează destrămări de lumi", moartea vine în suferința poetului să se aline de amarul veșniciei (intensitatea suferinței e mai presus de moarte), "cimitirele abia mai țin grelele iubiri/vieți", "șărna urcă în mine", "cornul sună pe sub pămînt", norii poartă "planete de melancolie", trenurile trec pe o linie moartă, sufletul adastă lîngă fîntîni pustii, "mari corăbii cu mîhnire/uitare", "pustnicii lumii mor lîngă Marea ce Moartă", greierul sună veșnicia într-un spațiu mitic-muntele, moartea-zeu "te-a dus cîntînd cu luntrea spre izvoare", iar o mitologizare (remitologizare) dă tuturor lucrurilor, în înserarea ființei, o "aură" – fie că e Voevodul-Dor, Zamolxe, Tata-Codru atotprotector, Dochia – adică este tocmai sublimul arhei.

Cadența, ritmul versului e hipnotic, de vîraj, de vis: "Tot mai amar în mine se trece orice veac/Nu-I nimenea în lume mai singur decît mine" și repetiția nu e monotonică, cum afirmă unii critici, redun-danță, ci incantație. Spiritul modern poate nu mai distinge din rutina versului aceste proprietăți.

Spectaculoase nu ni se par nicidecum invenți-ile lingvistice, nesemnificative, căci acestea nu constituie scopul elegiei, de obicei, înveșmîntat în simplitatea vocabularului, într-un univers lingvistic sărac (vezi și Ovidiu, "Tristele și Ponticele" cu motivul epistolei îmbrăcate în haine sărăcăcioase, cernite). Durerea presupune, în primul rînd, ritual și incantație, deși poate obositoare pentru spiritul modern. Dar, iată, de exemplu, turnuri topice inedite precum: "și își mulcom/sună cornul", "În de ape ochiuri line" etc. Ori accentul, ca în "murmură", "lumină", metrul căutat, toată prozodia, în general, pe care clasicii oare au perfecționat-o în deșert?!

Ciclu de poezii "Elegiile de la dealul Rășinarilor", în tradiția ș.T. O. Iosif, Goga, e cît se poate de original prin amploarea tonului elegiac prezent în descrierea acestei lumi în destrămare, în cadrul, subliniez, acestui vast cosmos cu accent plutonic, într-o ruinare metafizică impresionantă.

Desigur unele ritmuri, tonuri, motive eminesciene, blagiene etc. deranjează pe unii critici. Dar modernismul nu mai suportă, se pare, încorporarea de ritmuri, tehnici, motive, adică tocmai continuitatea și tradiția. Oricum poezie musai să devină inovație, chiar dacă numai formală. E cercul vicios în care, probabil, spiritul modern nu se regăsește pe sine însuși.

Invaziile barbare

■ *Alexandru Jurcan*

Oscar 2004 pentru cel mai bun film străin a fost acordat acestei producții din 2002, Canada-Franța. Regia: Denys Arcand, cu Rémy Girard, Stéphane Rousseau, Louise Portal. Ce sunt "invaziile barbare"? Bolile implacabile, terorismul, catastrofele de orice fel. Cu alte cuvinte, tot ceea ce dezintegrează echilibrul uman.

Rémy a divorțat, are 50 de ani și suferă de o boală necruțătoare. Fosta lui soție, Louise, îl cheamă pe fiul Sébastien, stabilit la Londra, să vină la căpătâiul tatălui său. Fără entuziasm, Sébastien sosește și începe o experiență funambulescă, plă-

tînd în stînga și-n dreapta oameni dispuși să zămbească tatălui bolnav. Pe lîngă prietenii verifi-cați mai mult sau mai puțin, Sébastien caută în trecutul tatălui ființe care și-ar putea exprima recunoștința, contra unei sume de bani. O altă experiență din zona empirică este procurarea heroinei. Nathalie cunoaște bine dozarea, dar și dependența abdicativă.

Ca într-o aură cinetică, filmul glisează dinspre dramatic spre un umor cu undă aproape patetică. Deoarece, în final, Rémy va fi "omorât" în mod programat, spre evitarea suferinței, avem senzația

unei pledoarii pentru eutanasia. Aș fi dorit ca filmul să se termine cu imaginea opacilor înalți, adunați spre cer, într-o friabilitate a legănării. N-a fost să fie așa; au urmat câteva secvențe gratuite, numai că filmul, în ansamblu, își potențază valoarea în contact cu orizontul de așteptare general-uman. Interesează și marchează un film despre apusul "fortat" al vieții, despre ceea ce devenim, cînd ne legăm de propriul nostru trecut, adică "de ceva mort".

Într-un montaj aparent arbitrar, filmul nu este străin de imagisticul unor metafore tulburătoare, evitînd melodramaticul, fixînd omogenitatea construcției în zona artei subtile, unde dozarea efectelor se face cu parcimonie.

Impresii de lectură

■ Teofil Răchițeanu

MARCEL MUREȘEANU
"Schimb de întuneric"

Editura Societății Culturale "Lucian Blaga"
Cluj-Napoca, 2003

Cineva spunea, cândva, se pare cu destulă convingere, că poezia se face din cuvinte. Nu din oricare din ele, spun alții, ci doar din cele încărcate magic. Numai acelea, sub bagheta unui "descântător", care e poetul, creează acea stare de grație care este... Poezia. Eu cred că toate cuvintele sunt încărcate magic. Sub bagheta unuia fără har, ele nu reverberază poetic, sunetul lor e strident, calp, n-au ecou, nu cîntă, scrîjnesc, nimic din potențialul lor magic nu răzbate înafară. Numai în virtutea unei științe a magiei, pe care doar poetul, cel cu adevărat har, o are, cuvintele își revelează încărcătura magică. Sub doar bagheta lui, cuvintele, uzate sau nu, pot genera poezie.

Convingerea mea e că nu există cuvinte uzate, ci doar inadecvat exploatate de potențialul lor magic. Teama unora, că folosind cuvinte tot mai uzate, poezia va muri, o găsec neîntemeiată. Poezia nu are cum să moară, ea e inepuizabilă pentru că sursele care o generează sînt inepuizabile, ca aerul, ca văzduhul. Ea există în tot și în toate, invizibilă, mpalpabilă însă pentru spiritele comune.

Ființa ei doar poetul, cel dăruit cu har, o poate face cunoscută, prin puterea științei sale magice,

care e un secret al său, numai al său, cu care doar el, și doar el, poate să opereze. În lipsa harului, oricît ar fi ele "descîntate", cuvintele nu vor spune nimic, poezia din ele nu se revelează, rămîne un adînc secret egiptean. Poetul e descîntătorul cu har, poezia sa o descîntătură ("descîntoteca?").

Gîndurile acestea mi-au venit citind noile poezii ale d-lui Marcel Mureșeanu, din volumul *Schimb de întuneric. Pasărea Neasîmpărului* (una din fericitele sintagme din această carte) a zburat prin mine (cu încetinitorul) timp de două ore, într-una din nopțile acestui decembrie (2003), elevîndu-mi gîndul și sufletul.

Marcel Mureșeanu este un magician al cuvintelor, un descîntător al lor, plin cu har, iar cartea lui o fermecătoare "descîntătură". E un argument pentru gîndurile mele, mai sus exprimate, acela că toate cuvintele sunt potențial magice, că încăpute pe mîna unui descîntător cu har, ele generează oricînd poezie. Nu vreau să explic cum se întîmplă asta. Poezia nu se explică, se simte, se trăiește, se împărtășește.

Citind cartea d-lui Marcel Mureșeanu, printr-un har al său, special, starea de grație mi-a fost indusă încă de la primele pagini, s-a menținut pînă la ultimele și o simt acum în mine ca o permanență. E nimic altceva decît efectul, tonifiant, al unei cărți bune.

E o "lecție de poezie" pe care mi-am însușit-o în chiar actul "predării" ei. N-a fost necesar – ca

"temă acasă" – să mai fac ceva spre a o adînci. Mi-a rămas în gînd și în suflet și cu ea mă simt bogat, mai convins ca oricînd că Poezia n-a murit – cum clama, nu demult, temător, cineva, și că nici n-are de gînd.

Corespondență Teofil Răchițeanu – Marcel Mureșeanu

Domnul Marcel Mureșeanu mi-a scris pe ultima sa carte de poeme "Pregătită pentru a greși", următorul autograf: "Poetului Teofil Răchițeanu, această carte care-și urmează sieși, mulțumită foarte să stea pe genunchii lui și să-i aducă aminte de cele nevite încă".

Îl rugăm pe dl. Marcel Mureșeanu, să accepte, drept mulțumire, următoarele:

"Pregătită pentru a greși"

Datu-s-a ea
Plăcerii ochilor mei,

Teofil Răchițeanu

Mîinilor mele –
Dreapta-stînga,
Stînga-dreapta,
Genunchilor mei –
Dreptul-stîngul,
Stîngul-dreptul...

Sta cîte un timp să răsufle
(Ostenită, oare,
De-o așa dezmiardare?),
Se foia, se neliniște,
Nu-și afla locul...

Făcu ea ce făcu
și, în cele din urmă,
Se aciuă lingă inima-mi,
Se așeză acolo
Ca, ostenită, rîndunica în cuibul ei,
În culcușul ei cald,
De unde nîcînd
și nicăieri,
Nu se mai lăsă dusă...

și nu greși, preafrumoasa!

Domnul meu,
Avea dreptate distinsul nostru confrate Constantin Cubleșan, cînd scria, nu mai știu exact unde, că Marcel Mureșeanu nu conștientizează că e un mai important poet decît el își închipuie. Nu-mi amintesc exact fraza, dar asta era ideea.

Cartea d-tale este o plăcere; este generatoare de idei (poetice), îmi oferă – și asta frecvent – câte o pistă: „uite, pare a zice cîte un vers, de aici poți începe un poem sau îl poți încheia"!... Ideile d-tale germinează în mine. De-aș ști eu să fiu, pe măsura lor, mănoasă țărînă!

Pentru mine e cartea de poezie care, din toate cele citite în ultimul timp mi-a plăcut cel mai mult. Nu zic "cea mai bună" (nu-mi plac absolutizările, mai ales cînd e vorba de a judeca poeți...) ci aceea care mi-a plăcut cel mai mult. În ea totul, orice banalitate devine poezie. Tot ce cu gîndul atîngi devine aur. Ești, domnul meu, binecuvîntat (am vrut să spun magnific, dar mă tem de acest cuvînt, poate părea o lingușire, ceea ce nu e de loc cazul).

Citîndu-ți cartea îmi simt sufletul ca cerul gurii după gustarea făgurelui de miere. Mulțumesc, domnul meu și Dumnezeu multdetotînzilească!

Din negurile lui, pe care, cu cartea-ți, mi le-ai, pentru un răstimp, preafrumos luminat.

Teofil Răchițeanu
Din Munții Apusului
Decembrie, 2003

Răspunsul lui Marcel Mureșeanu

Vară la Toboso lui Teofil Răchițeanu

Cocoțat în vîrfurile unui nor,
mă topesc de jale și de dor,
gura ta îmi strigă abur lîn
dar nu pot să mă desprind, să vin!

Chiar și lacrima pe care-o vărs
șterge ochiul dinspre univers,
cître tine-î întuneric van,
ca pe pieptul mortului un ban.

Mîna de țî-o-nlîntui cu a mea,
ca uleiul pare-a luneca.
Fă ceva și-aruncă-ți către cer
ultimul, din deget, giuvaer,
vrej îți fî din părul lucitor
și trimite-mi scară să cobor!

Aș vrea să fiu “Ultima licornă”

■ Silvia Morar

Mă aduc aminte de vremea când eram mică (3-4 ani) și de cărțile ce mi le aducea mama mea de la oraș (ori de câte ori mergea acolo), format mic, de buzunar, din colecția “Traista cu povești”. Costau... 2 lei! Dar valorau pentru suflul meu cât niște diamante minunate șlefuite. O puneam pe mama mea să mi le citească, timp în care eu sorbeam flămândă pozele colorate ce le însoțeau. Câte alte mii de imagini nu îmi imaginam? Câtă bucurie, tristețe, supărare sau fericire trăiam alături de personajele lor, ale poveștilor!

Cu timpul am învățat să mi le citec singură și basme, precum *Harap Alb* sau *Tinerete fără bătrânețe și viață fără de moarte* și-au pus pecetea nemuritoare înlăuntrul unui cititor împătimit. Mai mare fiind, chiar la liceu, mai reciteam cu soare-n priviri basmele mele preferate, atunci când mă apuca un dor nebun de lumea când, cu suflul-mi de copil, cotrobăiam prin cotloanele lor. Apoi le-am părăsit în favoarea altor minunății, romane și cărți dragi mie. Dar, în tot acest timp, am trăit cu sentimentul de nedreptate ce ni se face nouă, “oamenilor mari”, prin faptul că lumea noastră este lipsită de povești. Nu era așa.

Într-o zi am întâlnit povestea ce mi-o doream cu atâta patimă, o poveste pentru noi, cei mari. Ea era întruchipată de romanul *Ultima licornă* a lui Peter Beagle. Mă tot întrebam de ce mai aveam eu nevoie de povești și, după ce am citit această minunată carte, am aflat răspunsul. Ele, poveștile, cuprind valorile unor lumi pe cale să apună. Valorile la care mă refer sunt: prietenia, dragostea, dăruirea de sine, sacrificiul, cavalerismul. Și toate acestea le-am întâlnit în acest roman. Fug acum cu gândul la lumea în care trăim și mă gândesc că acestea, care în timpurile dinainte erau primele pe o listă valorică, nu-și mai ocupă locul meritat, ele fiind abandonate undeva la periferie. Și știu de ce: pentru că oamenii nu mai au timp și nici răbdare unii pentru alții. Ce-i mai trist este că oamenii nu mai au timp nici pentru suflul lor. Când spun asta, mă gândesc la o întâmplare din timpul unei ore de limba franceză. În manual era un fragment

din *Micul Prinț* de Antoine de Saint-Exupéry. Eu i-am întrebat pe copiii de clasa a V-a dacă au auzit de acest scriitor francez și dacă au citit *Micul Prinț*. Nici unul nu auzise nimic. Le-am povestit în câteva fraze despre ce era vorba, le-am spus că micul Prinț se sacrifică în numele prieteniei, că acceptă să fie mușcat de șarpe doar ca să poată să se întoarcă, sub forma spiritului, pe mica planetă, la prietenii lui de acolo, care-l așteptau și pe care nu putea să-i dezamăgească. Le-am mai zis că trebuie neapărat să citească povestea, dar ei mi-au răspuns că nu au răbdare să citească o carte, că le este mult mai bine să privească un film la televizor. Atunci eu am încercat să le sugerez diferența dintre a citi o carte și a vedea un film. Le-a spus că dacă doi oameni ar face o călătorie în toată lumea, unul cu o mașină și altul într-o căruță cu coviltir și fiecare dintre ei, după sfârșitul călătoriei, ar fi întrebați cum a fost, care le sunt impresiile, ei ar răspunde atât de diferit. Cel cu mașina vede munți, dealuri, câmpii, sate, orașe, blocuri înalte, ape și atât. Viteza mașinii nu i-ar permite să vadă altfel. Cel cu căruța a văzut oameni, a vorbit cu ei, a învățat să spun “te iubesc” în alte limbi, a mâncat mâncăruri ciudate, a auzit cum arg pe alege, cum suflă vântul printre copaci... Elevii au sesizat imediat că cel avantajat, cel care are mai multe impresii în urma periplului a fost omul cu căruța cu coviltir, pentru că a trecut prin lume mult mai încet, cu răbdare. Prin acest exemplu, elevii au priceput că în timpul cititului omul are timp să parcurgă înțelesul alături de personaje și să participe la întâmplările lor, la fel precum cel cu căruța, pe când în timpul derulării unui film scenele și imaginile se succed alert el nu are timp pentru a aprofunda senzații, impresii, păreri, precum călătorul cu mașina.

Mă gândesc la tinerii de azi care, acaparați de ecrane, nu au timpul și răbdarea pentru fapte adânci, stări profunde, ce se pot ivi în actul cultural: citit, audierea unei muzici valoroase, vizionarea unei piese de teatru sau chiar al unui film de calitate. Nu pot să cred că a fi copil poate însemna o lume fără basme, fără *Colț Alb* de Jack London, fără *Vikingii* lui Franck Bengtson, fără cărțile cu indieni, în urma cărora visezi să fii un pirat pe mare

sau un indian care trage cu arcul (câte arcuri ne mai făceam și cum mai trăgeam cu ele sub impresia celor citite!), că a fi adolescent poate însemna o lume fără *Micul Prinț* de A.de S. Exupéry, *De veghe în lanul de seară* de Sallinger, *La Medeleni* de Ionel Teodoreanu și alte multe altele.

Iată de ce valorile, adevăratele valori de care pomeneam, nu ocupă locurile binecuvântate. Anumite cărți ni le cultivă, dar lipsesc cititorii.

Totuși să nu ne depărtăm de film. Mă refer la filmul de artă care induce în suflul tânărului inestimabile calități. Am văzut un film emblematic pentru această stare de fapt. E un film S.F. în care computerul era dominant, iar cei care conduceau lumea au interzis cărțile, arzându-le, pentru ca oamenii să nu aibă acces la idee, la ideea liberă. Creierile lor erau din ce în ce mai “spălate” de ecranul mondial. Ei bine, în acea lume, o rază de speranță mai plutea. Într-o pădure, câteva sute de oameni memoraseră cuvânt cu cuvânt câteva sute de romane, ei devenind acum cărțile memorate în sine. Astfel se întâlnesc doi oameni, acolo, în pădure, care se întreabă: “Tu cine ești?”-“Sunt Don Quijote de la Mancha de Cervantes”-“Dar tu?”-“Eu sunt *Război și pace* de Tolstoi”...

În acea lume eu aș vrea să fiu *Ultima licornă* de Peter Beagle, o poveste a cărei forță i-am simțit-o prin copertile-i albastru deschis, pe fața căreia am zărit-o desenată pe EA, licorna. Această carte m-a emoționat atât de tare încât pe durata lecturii mi-a tremurat suflul și timpul a avut coordonate ce-rești. EA, licorna, era nemuritoare, frumoasă fără seamăn, și ca orice ființă nemuritoare nu cunoștea emoțiile și sentimentele. Le poate reda însă, muritorilor de rând, doar fiind prin preajma lor – emoții și sentimente bune. Licorna simbolizează puritatea, tinerețea fără bătrânețe și, bineînțeles, ea poate fi văzută doar de ființe bune și sincere. “Ca să prinzi o licornă trebuie numai să fii cu inima curată” ne spune un personaj, un vânător ce trece prin pădurea ei unde “era primăvară veșnică pentru că trăia ea acolo”. Povestea ca atare e scaldată astfel în vrajă, prin simbolistica pe care o poartă ca pe o aură.

Citiți toate aceste cărți pentru tineri sau oameni pur și simpli și o să vă alegeți perechea-sufletul însuși. Altfel viteza, necititul ne va nivela sufletele într-o epocă oricum a unei acute globalizări (simplificări).

Aurul este numai al Moșilor

■ Mesterul Zacharias

În 1987 a avut loc la Adelphy University o amplă discuție despre prețuri la produsele majore ale lumii. S-a spus și s-a documentat că Rusia bolșevică plățise României pentru un kilogram de mineru de uraniu echivalentul unei sticle de vodcă frumos ambalată și a unui kilogram de mahorcă. Un algerian care se aflase în stânga mea și-a tras cu naivitate două palme peste obraz în locul României și a strigat tare: „Cum de nu am știut?” Cei care au trăit în acele vremuri știu și își amintesc galantarele și vitrinele din România de atunci arhiplene cu tot soiul de produse muscălești cuprinse sub un singur cuvânt: vodcă. Despre devorarea sălbatică a Munților Apuseni puțin știu însă. Documentele au dispărut, jefuitorii au intrat în pământ și tot în pământ au intrat și Moșii care au lucrat la această exploatare rărind mult numărul locuitorilor, roși de silicoză și de boala actinică. Nu sunt documente, nici statistici din acea vreme, doar puținii martori oculari care abia își mai trăgeau suflul cu patruze-cinci-cincizeci de ani în urmă. În lumea largă uraniul se plătea cu aur. Unu pe unu. România cea săracă și

jefuită și mereu păcălită rămânea înapoiată și infometată. Abia își trăgea suflul gubernia de atunci sub ocupație muscălească.

În anii din urmă Monopolul de Stat al exploatarei aurului concesionează vâdit în detrimentul României și profigurând un dezastru ecologic unei Societăți, Roșia Montană Gold Corporation SA un colosal zăcămint de aur și de argint care va folosi în exploatare 150.000 tone de ecrasată și peste 200.000 tone de cianură interzise în țările europene. Pulbere se va alege din Detunata, din Cetatea Craincul, Piatra Despăcată și atâtea alte frumuseți ale Țării Moșilor. Iar România, țara aceasta care nu vrea să-și dea palme pentru nerozii politicienilor ei, va câștiga doar 2% din totalul exploatarei evaluat la mii de tone de aur și argint. Exact ca pe timpul guberniei rusești, se va alege cu nimic! Se opune acestei exploatare Societatea Alburnus a păgubiților de la Roșia, se opun fundații, societăți ecologice, se opune Ministrul Mediului care nu a autorizat această exploatare, se opun „Nemuritorii” – Academia

Română. Dar vajnicii gangsteri canadieni, cândva și ei cuceritori ai Vestului sălbatic al Canadei, asociați cu aventurierii din România își întorc acum interesele spre Vestul României și nu dau înapoi un pas. O delegație a Parlamentului European chemată să medieze, studiază acum realitatea de pe teren. Prezența ei ilustrează neputința guvernului român de a hotărî singur ce este de făcut pentru a preveni dezastrul ecologic iminent. și toți se bat pentru ce nu este al lor.

Aurul Moșilor este numai al Moșilor! Măcar de astă dată!

Acestă zonă importantă și foarte bogată a României, încărcată de istorie, dar insuficient luminată, lipsită de drumuri și de o viață economică înfloritoare, săracă de veacuri ca și azi până la a plânge de mila Moșilor trebuie să înlăture cu propriile puteri uriașul dezastru ecologic care o amenință. și de la mic la mare Moșii să arate Europei, comisiei parlamentare și să se solidarizeze în scris ca pe vremea de primejdie a credențialelor (dacă guvernul României nu este în stare să înțeleagă!) împotriva victiei de coșmar pe care i-o pregătesc 200.000 de tone de cianură. Fir de iarbă nu va crește în Munții Apuseni, flori nu vor mai fi și nici sărăcie pentru că nu vor mai fi ființe omenești, nu vor mai fi Moși...